

Obsah

bez c2 bez

3 - 3.1 a 3.2

10

Předmluva	17
---------------------	----

ČÁST I

Základy psychologie	19
--------------------------------------	-----------

1 Psychologie, její úkoly, předmět, odvětví a metody	21
1.1 Psychologie a praxe	22
1.2 Předmět psychologie. Nejobecnější pojmy	22
1.3 Přehled hlavních odvětví psychologie	26
1.4 Psychologické metody	29
1.4.1 Přehled metod a jejich základní problematika	29
1.4.2 Pozorování	31
1.4.3 Experiment	32
1.4.4 Rozbor slovních projevů. Sebe pozorování. Introspekce	33
1.4.5 Rozbor výsledků činnosti	36
1.4.6 Posuzování (rating) a měření	36
1.4.7 Standardizované psychodiagnostické metody	37
1.4.8 Projektivní techniky	38
1.4.9 Kombinování metod. Interpretace	39
1.4.10 Výzkum ve vývojové a pedagogické psychologii	39
2 Člověk v činnosti	43
2.1 Biologické aspekty	44
2.1.1 Mozek a jeho funkce	45
2.1.2 Neurony, synapse, nervové přenašeče	45
2.1.3 Stavba nervového systému a hlavní funkce jeho částí	47

2.1.4	Hlavní formy interakce organismu s prostředím: instinkt, učení, intelekt. Reflexy a složité reakce	49
2.2	Sociální aspekty	53
2.2.1	Vznik a vývoj člověka	53
✓ 2.2.2	Socializace dítěte. Sociální učení, interakce, komunikace a role. Společná činnost. Interiorizace společenských norem	54
2.2.3	Historické změny a podmínky působící na osobnost. Rodina a škola jako zprostředkující momenty	58
2.2.4	Interakce školy a rodiny v působení na dítě	64
2.2.5	Rozdílné podmínky v téže společnosti	64
2.2.6	Životní prostředí	70
2.3	Psychologické aspekty lidské činnosti a jejich rozbor	72
2.3.1	Lidské činnosti a jejich psychologický rozbor	72
	Poznávací (kognitivní) procesy	75
	Motivační, emoční a volní procesy	92
	Společné znaky psychických procesů	102
2.3.2	Psychické stavy. Stavy vědomí	103
2.4	Závěr	108
3	Psychologické koncepte osobnosti	111
3.1	Pojem osobnost a hlavní problémy jeho psychologických koncepcí	111
3.2	Typologické, rysové a faktorové koncepte	114
3.3	Psychoanalýza, individuální a analytická psychologie, neoanalýza	118
3.4	Behaviorismus a další koncepte zdůrazňující vlivy prostředí a učení	130
3.5	Humanistická psychologie a příbuzné koncepte	132
3.6	Některé další koncepte osobnosti	137
3.7	Směřování k syntéze v pohledu na osobnost	140
3.8	Závěr	144
4	Struktura osobnosti	145
4.1	Motivace	145
4.2	Schopnosti a tvořivost	152
4.3	Rysy osobnosti. Temperament a charakter	158
4.4	Osobnost jako celek	168
4.5	Individuální a typologické rozdíly	175
4.6	Závěr	180
5	Mechanismy vývoje a formování osobnosti	181
5.1	Vývoj, zrání a interakce jedince s prostředím	181
5.2	Dědičnost a prostředí	185

5.3	Další biologické a sociální podmínky v interakci	187
5.4	Interakce jedince s druhými osobami. Základní emoční vztah. Sociální komunikace	189
5.5	Sociální učení	192
5.6	Požadavky a činnosti	196
5.7	Zátěž a vyrovnávání se s ní	199
5.8	Aktivní působení osobnosti, sebeřízení	209
5.9	Závěr	211
6	Průběh vývoje osobnosti	213
6.1	Hlediska vývojových stadií, vývojových úkolů, kritických životních událostí a celoživotního běhu	213
6.2	Vývoj prenatální, perinatální a v prvním roce života	221
6.3	Batolecí období a předškolní věk	225
6.4	Mladší školní věk	228
6.5	Puberta a adolescence	232
6.6	Dospělost a stáří	238
6.7	Koncepce životního příběhu osobnosti	242
6.8	Závěr	243

ČÁST II

Psychologie výchovy	245
7 Výchova a její aktuální otázky	247
7.1 Současné pojetí výchovy a psychologie výchovy	247
7.2 Kladení požadavků a kontrola jejich plnění	250
7.3 Odměny a tresty. Povzbuzení	252
7.4 Slovní působení ve vztahu k ostatním výchovným prostředkům	259
7.5 Osobní příklad a vztah dospělých k dítěti	261
7.6 Učitel a jeho interakce se žáky	264
7.7 Sociální skupiny a komunikace	273
7.8 Výchova v činnostech. Hra, činnosti učební, pracovní, ve volném čase. Uspořádání činností v průběhu dne a týdne	282
7.9 Sebedeterminace a sebevýchova	297
7.10 Závěr	302
8 Celkový způsob výchovy	303
8.1 Způsob (styl) výchovy – klíčový moment ve výchově. Modely způsobu výchovy	303
8.2 Podmínky působící na způsob výchovy	313
8.3 Účinky způsobu výchovy	317
8.4 Zjišťování způsobu výchovy	322
8.4.1 Základní styly učitelova výchovného působení	325

9	Výchova vybraných aspektů osobnosti	327
9.1	Formování zájmů	327
9.2	Formování jedincova já, jeho sebepojetí a sebehodnocení, aktivnost–pasivnost osobnosti	330
9.3	Mnohostranný a jednostranný vývoj osobnosti	333
9.3.1	Vývoj a formování mnohostrannosti–jednostrannosti osobnosti	336
9.4	Morální usuzování, cítění, rozhodování a jednání	338
9.4.1	Vývoj morálních postojů, charakteru, svědomí	340
9.4.2	Emoční inteligence	345
9.5	Změny osobnosti a převýchova	348
9.5.1	Změny dílčích návyků	351
9.5.2	Změny osobnosti jako celku	352
9.5.3	Změny názorů	357
9.5.4	Kombinování různých postupů k změně osobnosti a převýchově	358
9.5.5	Podpora stálosti osobnosti. Odolnost proti škodlivým vlivům a závislostem	358
9.6	Psychologická hlediska při výchově problémových dětí	359

ČÁST III

	Vybrané otázky školní psychologie	363
10	Poznávání žáků učitelem	365
10.1	Obtíže a chyby při poznávání osobnosti	365
10.2	Shromažďování a uspořádání údajů o osobnosti a jejím vývoji	367
10.2.1	Uspořádání údajů ke stručné charakteristice osobnosti žáka a jejího vývoje. Interpretace údajů	369
11	Senzomotorické učení a dovednosti	373
11.1	Pohybové činnosti a jejich pedagogickopsychologická problematika	373
11.2	Druhy senzomotorických dovedností a jejich struktura	375
11.3	Průběh osvojování senzomotorických dovedností	377
11.4	Metodické postupy při osvojování senzomotorických dovedností	380
11.5	Individuální rozdíly v senzomotorických činnostech a dovednostech	382
11.6	Závěr	384
12	Učení ve školním kontextu	385
12.1	Smysluplné učení	385
12.1.1	Složky smysluplného učení	388
12.2	Piagetova teorie kognitivního vývoje	391

12.3	Biologicky připravené učení, situované učení, distribuované učení	395
12.3.1	Učení jako doladování připravených struktur	399
12.4	Proměny pohledů na žákovu učení	403
12.5	Závěr	410
13	Dětské interpretace světa	411
13.1	Teoretické základy	411
13.1.1	J. Piaget	412
13.1.2	L. S. Vygotskij	413
13.1.3	J. Bruner	413
13.1.4	D. P. Ausubel	414
13.1.5	F. J. Dochy	414
13.2	Dětské interpretování světa	415
13.3	Žákovu pojetí učiva	417
13.4	Proměny žákovu pojetí učiva	420
13.4.1	Pojetí před systematickou výukou	420
13.4.2	Pojetí během výuky	424
13.4.3	Pojetí po skončení výuky	427
13.5	Diagnostické metody	429
13.5.1	Výtvarný a dramatický projev	430
13.5.2	Rozhovor	431
13.5.3	Projektivní techniky	431
13.5.4	Didaktické testy	432
13.5.5	Grafické strukturování učiva	433
13.5.6	Interakční analýza	434
13.6	Ovlivňování žákovu pojetí učiva	436
13.6.1	Máme žákovská pojetí učiva ovlivňovat?	436
13.6.2	Zásady a postupy ovlivňování pojetí učiva	437
13.7	Závěr	440
14	Strukturování učiva, vyučovací a učební strategie	441
14.1	Starší přístupy ke strukturování učiva	444
14.1.1	Orientační osnova (základ) činnosti	444
14.1.2	Struktura hlavních pojmů tématu	445
14.1.3	Další přístupy	447
14.2	Novější přístupy ke strukturování učiva	447
14.2.1	Sémantická paměť	449
14.2.2	Nelineární reprezentace učiva	452
14.3	Pojmové mapování – výhody a nevýhody	466
14.3.1	Výhody pro žáky	466
14.3.2	Výhody pro učitele	467
14.3.3	Nevýhody přístupů ke strukturování učiva	469
14.4	Závěr	471

15 Učení z textu	473
15.1 Typy učení	476
15.2 Kognitivní a motivační procesy při recepci textu	478
15.2.1 Motivace	479
15.2.2 Percepce textu	479
15.2.3 Porozumění	480
15.2.4 Elaborace a inference	480
15.2.5 Zapamatování	481
15.3 Teorie učení z textu	483
15.4 Text a učebnicový text	483
15.4.1 Intencionálnost textu	484
15.4.2 Čtivost textu	485
15.4.3 Obtížnost textu	485
15.4.4 Kohezivnost (vnitřní soudržnost) textu	485
15.4.5 Koherentnost (tematická spojitost) textu	486
15.4.6 Intertextovost	486
15.4.7 Regulativnost textu	487
15.5 Diagnostika učení z textu	487
15.5.1 Diagnostika opírající se o přímou práci s textem	487
15.5.2 Diagnostika učení z textu bez přímé práce s textem	490
15.6 Nácvik učení z textu	490
15.7 Závěr	492
16 Učení z obrazového materiálu	493
16.1 Zpracování obrazových informací	494
16.2 Úrovně sdělování obrazových informací	496
16.3 Funkce obrazového materiálu	498
16.3.1 Funkce dekorativní	498
16.3.2 Funkce reprezentující	498
16.3.3 Funkce organizující	499
16.3.4 Funkce interpretující	500
16.3.5 Funkce transformující	501
16.3.6 Funkce afektivně-motivační	501
16.3.7 Funkce koncentrování pozornosti	502
16.3.8 Funkce kognitivně-regulační	502
16.4 Otevřené otázky	502
17 Autoregulace učení	505
17.1 Pojem autoregulace	506
17.2 Předpoklady autoregulace	506
17.3 Teoretické diskuse o autoregulaci	507
17.4 Srovnání začátečníků a zkušených	510
17.5 Diagnostika autoregulace	512
17.6 Nácvik autoregulace	516

17.6.1	Nácvik autoregulace u mladších žáků	521
17.6.2	Nácvik autoregulace u starších žáků	523
17.7	Závěr	524
18	Zvládání školní zátěže	527
18.1	Psychosociální stres	531
18.2	Zvládání zátěže	532
18.2.1	Dvě základní podoby zvládání: strategie a styl	534
18.3	Vnímání a hodnocení zátěže žákem	535
18.4	Faktory komplikující zvládání zátěže	537
18.5	Faktory usnadňující zvládání zátěže	538
18.5.1	Vnitřní zdroje zvládání zátěže	538
18.5.2	Vnější zdroje zvládání zátěže	540
18.6	Interakce učitel–žák, žáci–rodiče jako zdroj zátěže	542
18.7	Diagnostika zvládání zátěže	543
18.7.1	Pozorování	544
18.7.2	Rozhovor	545
18.7.3	Dotazníky a posuzovací škály	546
18.8	Typy žakovského zvládání školních zátěžových situací	547
18.9	Žakovské zvládání školní zátěže v širším kontextu	558
18.9.1	Situace, kdy se dítě učí číst	558
18.9.2	Situace, kdy se žák ocitne v multietnické třídě	560
18.9.3	Situace, kdy žák studuje v zahraničí	560
18.9.4	Situace, kdy končí romantická láska	561
18.9.5	Situace, kdy jsou ve třídě žáci, kteří experimentují s látkami zdraví škodlivými	561
18.10	Nácvik zvládacích strategií	562
19	Klima školní třídy	565
19.1	Terminologické otázky	567
19.2	Teoretické otázky	568
19.3	Současné přístupy ke zkoumání klimatu	571
19.3.1	Sociometrický přístup	572
19.3.2	Organizačně-sociologický přístup	572
19.3.3	Interakční přístup	572
19.3.4	Pedagogicko-psychologický přístup	572
19.3.5	Školně-etnografický přístup	573
19.3.6	Vývojověpsychologický přístup	573
19.3.7	Sociálněpsychologický a environmentalistický přístup	574
19.4	Možná využití poznatků o klimatu školní třídy	574
19.5	Dosavadní domácí výzkumy	575
19.6	Ovlivňování klimatu třídy	577
19.7	Závěr	579

20 Sociální klima školy	581
20.1 Klima školy	583
20.2 Teoretické přístupy	584
20.2.1 Přístup zaměřený na vedení a organizaci školy	585
20.2.2 Přístupy zaměřené na učitelský sbor	587
20.2.3 Přístupy zaměřené na vztahovou dimenzi	588
20.2.4 Komplexnější přístupy	589
20.3 Metody měření klimatu školy	592
20.4 Ovlivňování klimatu školy	593
20.5 Závěr	595
Literatura	597
Rejstřík	625